

Rapport 2007:03

LÄNSSTYRELSEN
I STOCKHOLMS LÄN

Från vision till verklighet

Om landsbygdsutveckling i Stockholms län 2000 - 2006

Författare

Peter Hammarbäck

Foto framsida

Fjällko. Rose-Mari Åkerström

Foto övrigt

Peter Hammarbäck, Christina Fagergren, Lena Andersson Webrink,
Hanna Williamsson, Kristina Häggberg, Robin Strömberg,
Rose-Mari Åkerström

Grafisk form och produktion

Christina Fagergren

Utgivningsår

2007

Tryckeri

Lenanders Grafiska AB, Kalmar

ISBN

ISBN 91-7281-246-X

Ytterligare exemplar av rapporten kan beställas hos
Lantbruksenheten,
Länsstyrelsen i Stockholms län, tel 08-785 40 00

Rapporten finns också som pdf på vår hemsida www.ab.lst.se

Förord

Miljö- och landsbygdsprogrammet för Sverige år 2000 - 2006 avslutades vid årsskiftet och ersätts av Landsbygdsprogram för Sverige år 2007 - 2013.

I det avslutade programmet har lantbruks- och trädgårdsföretagare, liksom föreningar och intresseorganisationer med koppling till landsbygden och dess utveckling kunnat söka olika stöd för att starta och utveckla traditionell lantbruksproduktion eller en lönsam kompletterande verksamhet.

Cirka 200 lantbruks- och trädgårdsföretagare har beviljats cirka 50 miljoner kronor i stöd under perioden. Stöden har utgått med i de flesta fall 30 procent av kostnaderna och med ett maximalt belopp på mellan 300 000 kr och 480 000 kr. Sammantaget har cirka tio procent av länets lantbruks- och trädgårdsföretag gjort investeringar för att utveckla sina verksamheter, där flest

investeringar har skett inom mjölkproduktionen och i häst- samt trädgårdsverksamheten.

Peter Hammarbäck på lantbruksenheten har under år 2006 intervjuat ett antal företagare som beviljats något eller några av de här stöden. Syftet var att få en uppfattning om bakgrunden till de genomförda projekten och investeringarna, hur de har lyckats och vilka framtidsutsikter företagarna har. Vid urvalsprocessen lades särskild vikt på att återspegla den stora variationen av investeringar som genomförts från norr till söder i vårt län. Vår förhoppning är att denna rapport ska bli en inspirationskälla för Stockholms läns landsbygdsbor så att nya intressanta och innovativa projekt och investeringar kommer till stånd inom ramen för det nya Landsbygdsprogrammet.

Stockholm i februari 2007

Jan Emmervall
Lantbruksdirektör

Innehållsförteckning

Inledning	5
Väddö gårdsmejeri - <i>Sällsynta fjällkor och goda ostar</i>	6
Sättra gård - <i>Ett nytt potatislager för ökad lönsamhet och god arbetsmiljö</i>	8
Storbol gård - <i>Nysatsning på rekryteringsdjur och köttdjursuppfödning</i>	10
Södergården - <i>Jordbruk och träförädling på en skärgårdsö</i>	12
Torsholma gård - <i>Från traditionell bondgård till hästgård</i>	14
Brottö gård - <i>Ett skärgårdsjordbruk i kulturens tjänst</i>	16
Stensviks gård - <i>Getostmejeri på Ljusterö</i>	18
Wäsby gård - <i>En investering som värmer många</i>	20
Kolvikens gård - <i>En framgångsrik turistverksamhet i skärgården</i>	22
Gapa AB - <i>Gapa barnmat - en helt färsk historia</i>	24
Ekerö vingård - <i>Kvalitetsvin från Ekerö vingård</i>	26
Tyresö handelsträdgård - <i>En handelsträdgård i historisk miljö</i>	28
Järna rosodling - <i>En rosodling med tanke på miljön</i>	30
Grödby gård - <i>Ekologisk äggproduktion</i>	32
Social Ekonomi i Roslagen - <i>Lokalproducerat i Roslagen</i>	34
Hushållningssällskapet - <i>Småskalig KRAV-godkänd slakt och marknadsföring</i>	35
Kvinnonätet - <i>Skärgårdsbor tar saken i egna händer</i>	36
Vallentuna hembygdsförening - <i>En återuppväckt kvarn i Vallentuna</i>	36
Stockholms läns hembygdsförbund - <i>Restaurering av skärgårdens äldsta fähus</i>	37
Föreningen Folk och Trädgård i Tungelsta - <i>Trädgårdsmuseet i Tungelsta</i>	38

Inledning

Mellan åren 2000 - 2006 har utvecklingspengar kunnat sökas inom Sveriges miljö- och landsbygdsprogram, även kallat LBU-programmet. Det utformades som ett samlat program där olika stödformer har kunnat samverka för att uppnå avsedd effekt, men också för att ge EU: s medlemsländer en integrerad syn på landsbygdens utveckling. Stöden, som till 25 procent har finansierats av EU: s jordbruksfond och 75 procent av den svenska staten, har vänt sig till dem som är verksamma inom eller har anknytning till lantbruket och som tänkt genomföra åtgärder kopplade till dess utveckling eller omställning. Det övergripande syftet med stöden har varit att bidra till att uppnå en ekologiskt, ekonomiskt och socialt hållbar utveckling på den svenska landsbygden, genom att stimulera fler jordbruksföretagare att investera i bland annat kompletterande verksamhet, miljövänlig och konkurrenskraftig teknik samt förbättrad djurmiljö. I denna skrift presenteras tjugo stödmottagare som delger oss sina synpunkter om och erfarenheter av de gjorda investeringarna och projekten.

De stödåtgärder det fokuseras på i denna skrift är:

- startstöd till unga jordbrukare.

Startstödet syftade till att stimulera en tillväxtbefrämjande och konkurrenskraftig anpassning av jordbruket genom att underlätta för yngre företagare

att etablera sig inom jordbruks-, trädgårds- eller renskötsföretag.

- stöd till investeringar i jordbruks-, trädgårds- och renskötsföretag.

Investeringsstödet har varit att stödja ekonomisk och social utveckling på landsbygden. Härmed avses att stärka företagens konkurrensförmåga, stimulera till kompletterande verksamhet eller behålla och skapa sysselsättning för både kvinnor och män. Investeringsstödet skulle även bidra till att underlätta anpassningen till ett ekologiskt hållbart jordbruk. Hit räknas att bevara och förbättra natur- och kulturmiljön, arbetsmiljön, djurskyddet eller livsmedelshygienen.

- förädlingsstöd till förbättrad bearbetning och saluföring av jordbruksprodukter.

Förädlingsstödet är framtaget för att främja varaktigt nya avsättningsmöjligheter för jordbrukprodukter och öka konkurrenskraften genom förbättrad bearbetning och saluföring.

- projektstöd för utveckling av landsbygden.

Projektstödet har varit att förstärka och komplettera andra insatser som genomförts via andra stöd som till exempel investeringsstödet och startstödet. Det övergripande syftet har varit att bidra till att öka antalet jordbruksföretag med kompletterande verksamhet.

Väddö gårdsmejeri

Hans och Yvonne Edlund

Norrtälje kommun

Sällsynta fjällkor och goda ostar

På Väddö gårdsmejeri är det bråda dagar för Hans och Yvonne Edlund. De är vid besökstillfallet i full färd med att bygga upp ett rejält ostförråd inför den stundande påsken och efterföljande turistsäsongen.

Det går inte att ta miste på makarna Edlunds glädje när de demonstrerar sin nystartade verksamhet och berättar om utvecklingen från en mjölkgård till att även omfatta osttillverkning. 1979 började de hålla ett tjugotal mjölkdjur berättar Hans. Tre år tidigare hade han tagit över driften på gården av sin far och blev därmed den tredje generationen sedan hans farfar kom dit 1912. Besättningen kom att utökas genom åren, samtidigt som de allt mer kände att de ville göra något mer av mjölken än bara skicka iväg den med tankbilen. Inte minst på grund av att mjölkproduktionen i stort sett bara gick runt för oss, trots stora arbetsinsatser säger de. Idén om osttillverkning kom sig av att de i mitten på 1990-talet fick kännedom om ett par gårdsmejerier i Jämtland. De åkte dit på studiebesök och blev under sin korta vistelse där snabbt nyfikna på osttillverkningen. Det verkade helt enkelt väldigt roligt att framställa sin egen ost säger de, precis som så många gjorde förr i tiden.

Tack vare stödet vågade de satsa

Inför förverkligandet av gårdsmejeriet beviljades de 2004 dels ett förädlingsstöd för uppförandet av mejeribygnaden, dels ett projektstöd för att bland annat marknadsföra gårdens verksamheter på en egen hemsida. Hela investeringen beräknas ha kostat runt två miljoner. Några år tidigare hade de även beviljats investeringsstöd för byggnation av en ny kall lösdriфт och en flytgödselanläggning. Alla beviljade stöd har haft stor betydelse för utvecklingen säger de, och ställer sig tveksamma till om de skulle ha satsat på gårdsmejeriet om de inte hade fått den där extra knuffen som förädlingsstödet gav. Båda poängterar dessutom att genom deras och andras investeringar på landsbygden så ger stöden även positiva effekter i en vidare mening. Många lokala småföretagare får en ökad sysselsättning på grund av att hantverkare anlitas i samband med att lantbruksföretag investerar i nya verksamheter påpekar de.

Fjällkor för goda ostar

På Väddö gård finns det idag 120 mjölkkor, där hela produktionen är kravcertifierad. I besättningen ingår

20 fjällkor, som köptes in ifrån Östersund 2004, och är en del i nysatsningen. Deras mjölk har nämligen särskilt goda ystningsegenskaper förklarar Hans och Yvonne och lämpar sig därför väldigt bra för just ostframställning. Att de sedan producerar mindre mjölk jämfört med våra vanliga mjölkkor är därför av underordnad betydelse säger de. Satsningen på fjällkorna är i övrigt också speciell ur bevarandepunkt fortsätter de, då det endast finns runt tusen renrasiga fjällkor kvar i vårt land. Angående kunskapsinhämtningen nämner de att de gått på osttillverkningskurser i Östersund och Flen samt en kurs om kvalitetssäkring av livsmedel i Stockholm. De har även ett väl fungerande samarbete med mejerier i Jämtland som har försett dem med viktiga kunskaper och erfarenheter. Om satsningen på mejeriet visar sig bli framgångsrikt, finns planer på att dra ner antalet mjölkkor till hälften, för att i stället ägna mer tid åt osttillverkning och försäljning. Ett kortsiktigt mål är att framställa och sälja 6 – 7 ton ost per år säger de, sedan får vi väl se vart det slutar.

Kosafari nästa satsning

När startskottet för osttillverkningen gick i maj 2005, visade allmänheten ett stort intresse för verksamheten berättar de. Många var de som kom på besök och ville bli informerade. Detta har lett till att det redan finns lösa planer på en utbyggnad av mejeriet för att kunna ta emot och guida större besöksgrupper. Besöksverksamheten är en viktig del av marknadsföringen och ger oss dessutom tillfälle att få sälja våra produkter direkt till kund säger de. En annan planerad satsning och tänkt attraktion, är den kosafari som de tänker erbjuda från och med sommaren 2006. Det handlar om en tur med traktor och vagn berättar de, som går över gårdens betesmarker precis intill de djur som utgör basen för vår verksamhet. Makarna Edlund är mycket positiva över utvecklingen på gården och ser fram mot många år som osttillverkare i ett land där småskalig ostproduktion hör till ovanligheterna.

Var i länet:

Väddö, Norrtälje kommun

Företagare:

Hans och Yvonne Edlund

Företagsbeskrivning:

Mjolk- och ostproducent, 140 ha åker (arrende 90 ha), 115 ha skog

Produktionsinriktning:

Kravgodkänd produktion, vall- och spannmålsodling, 120 mjölkkor

Erhållna stöd:

Investeringsstöd, Projektstöd, Förädlingsstöd

Omsättning och sysselsättning:

3.5 miljoner kronor, cirka 3.5 tjänster

Hemsida: www.vaddogardsmejeri.se

Sättra gård

Ulf och Björn Emilsson

Norrtälje kommun

Ett nytt potatislager för ökad lönsamhet och god arbetsmiljö

På en gård i Sättraby strax söder om Edsbro finner man företagarna, tillika bröderna Ulf och Björn Emilsson. Deras far Lars köpte gården 1956 berättar de, vilken var en mjölkgård vid den tidpunkten. Men då ekonomibyggnaderna var i så stort renoveringsbehov vid övertagandet valde han dock att avveckla djuren och istället enbart satsa på odling.

År 1984 tog bröderna över driften på gården av sin far och även de har valt att inte hålla några egna djur. Det finns dock hästar här på gården idag berättar de, men dessa är inackorderade i fem av de sju stallplatserna som vi har iordningställt för uthyrning.

Rena potatisar efterfrågade

Precis som sin far har bröderna valt att odla spannmål och potatis på huvuddelen av åkermarken. Av den totala arealen på 60 hektar, av vilken 1.5 hektar arrenderas, odlas spannmål på 30 hektar, potatis på cirka tio hektar och vall på fem hektar medan resten ligger i träda. Potatisodlingen har utökats kraftigt

under de senaste åren säger de, vilket lett till att den i stort sett har fördubblats. Det var runt år 2000 som de kom till en punkt då de kände sig tvungna att göra vissa investeringar för att få en ökad omsättning i företaget. Alternativet hade varit att sluta med potatisen och i stället börja jobba med något annat. De tilltalades dock mer av det förra förslaget och bestämde sig för att satsa på potatisodlingen och modernisera hela hanteringen genom nybyggnation av ett potatislager. En viktig del i investeringen var också att bemöta kundernas ökade efterfrågan på tvättade och mer jämnstora knölar, varför även en potatistvätt och sorterare kom att införskaffas.

Slipper tunga lyft

År 2002 beviljades de investeringsstöd, som delfinansierade satsningen på cirka 1.2 miljoner kronor. I de gamla utrymmena, som var en del av den gamla ladugården, var såväl luft- som ljusförhållandena mycket dåliga och de trånga lokalerna med lågt i tak innebar många tunga lyft intygar båda. I och med investeringen fick de en rationell och miljömässigt

riktig lokal, anpassad för att kunna transportera potatislådor och säckar med truck. Idag uppgår produktionen till ungefär 250 ton potatis per år, vilket de tycker passar deras förhållanden väl. Den stora inflyttningen till regionen gör att de ser optimistiskt på framtiden och har en förhoppning om att produktionen ska kunna hållas på dagens nivå.

Säljs i butiker i närområdet

Genom åren har Ulf och Björn gått en del utbildningar berättar de, och nämner bland annat kurserna; Integrerad produktion (IP) och Riktlinjer i packerier (RIP). Inom IP så är det dessutom fortbildningskur-

ser minst vartannat år som vi deltar i säger de. Som potatisodlare är de även medlemmar i Roslagens specialodlarförening och räknas idag till en av de större potatisodlarna i regionen. All potatis sorteras och gallras maskinellt och mellan 25 och 30 procent tvättas idag innan försäljning. Potatisen säljs sedan i huvudsak till butiker i närområdet dit de skickas i stora lådor, men även förpackade i påsar om 3 respektive 5 kg samt säckar på 25 kg. I den nya anläggningen fungerar allt väl säger de, även om lokalen gärna hade fått vara ett par kvadratmeter till. Detta är dock inget de går och grubblar över utan de är mycket glada över den positiva utvecklingen i företaget.

Var i länet:

Sättraby, Norrtälje kommun

Företagare:

Ulf och Björn Emilsson

Företagsbeskrivning:

60 ha åker (arrende 1.5 ha), 5 ha bete, 270 ha skog, kompletterande verksamhet

Produktionsinriktning:

Potatis-, spannmåls- och vallodling, uthyrning av hästboxar

Erhållna stöd:

Investeringsstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 1 miljon kronor, 2 heltidstjänster

Storbol gård

Jörgen och Eva Åhman

Norrtälje kommun

Nysatsning på rekryteringskvigor och köttdjursuppfödning

Jörgen och Eva Åhman bor med sina tre döttrar på Storbol gård, nordväst om Rimbo. Jörgen är heltidsarbetande på gården och har därutöver också en anställd på halvtid. Även hustrun Eva och Jörgens föräldrar rycker ibland in och hjälper till när det behövs berättar han.

Lantbruksverksamheten består av en kravgodkänd besättning på 118 nöt, av vilka 30 är mjölkkor och resten ungdjur. På gårdens 96 hektar åkermark odlas i huvudsak spannmål till 60 procent och vall till 40 procent. På 2,5 hektar odlas dock höstraps som säljs till en förädlare i Adamsberg. Gården har varit i släktens ägo sedan den köptes av farfar 1929 berättar Jörgen. När min far slutade som mjölkbonde under 1996 och jag tog över driften, valde jag att fortsätta med mjölkorna.

Mångsysslare

Jörgen tycker att inkomsterna från mjölkproduktionen är relativt goda och menar att de nästan utgör hälften av omsättningen på gården. Han vill med

det inte få sagt att det ger tillräckliga inkomster för en god ekonomi på gården. Nej då, förutom arbetet på gården bedriver han även en viss entreprenadverksamhet i form av legokörning, där han dels kör åt Maskinringen, dels ansvarar för snöröjningen i hemtrakten. Ytterligare sidoinkomster ger dessutom uthyrningen av två bostadshus för åretruntboende. Till fastigheten hör även runt 50 hektar skog som Jörgen delvis jobbar med och då främst med röjning och plantering. För avverkning hyr han däremot in både folk och maskiner.

Föder upp blivande mjölkkor

För ett par år sedan började Jörgen gå i investerings-tankar, med målet att öka omsättningen på gården. Han var först inne på att expandera och modernisera mjölkproduktionen genom att bygga en helt ny ladugård. Men då investeringskalkylen pekade på väldigt stora kostnader ändrade han sig dock. Detta främst på grund av att han tyckte att framtiden som mjölkbonde kändes mycket oviss. Passande nog dök det

snart upp ett erbjudande om att föda upp och sälja 40 kvigor per år åt en mjölkproducent på Väddö. Den idén nappade Jörgen fullt ut på, och bestämde sig kort därefter för att investera i ett lösdriftsstall för ungdjuren, liksom en ny gödselvårdsanläggning med flytgödselbassäng.

Stödet avgjorde gårdens framtid

Under 2004 beviljades Jörgen ett investeringsstöd som delfinansierade hans satsning på 1.8 miljoner kronor. Med det nya ungdjursstallet på plats visade det sig bli utrymme över för ytterligare djur berättar Jörgen. I och med det planerar han att ha en mindre kompletterande köttjursuppfödning och då köpa in stutar från lantbrukskollegan på Väddö. Om sin nyinvestering säger Jörgen att den har bidragit till en förbättrad miljö för djuren men också för honom själv. Den nya extensiva djurhållningen har dessut-

om gett upphov till en rationellare drift och även förbättrat ekonomin i företaget fortsätter han. Om det inte hade varit för det beviljade investeringsstödet så är han osäker på om han hade gjort satsningen på djurstallet. Det var väldigt viktigt för att ta beslutet och kanske den morot som fällde avgörandet säger han. Om han hade valt att avstå från investeringen så gissar Jörgen att han skulle ha avvecklat djuren helt inom kort, och i stället börjat jobbat med något annat på sidan om jordbruket. På kort sikt räknar Jörgen med att ha kvar mjölkkorna, men under de närmaste åren kommer de med största sannolikhet att ersättas med ungdjur när uppfödningen är i full gång. Framöver finns planer på att expandera verksamheten genom åker- och betesmarksarrende. Kan man få tillgång till fler betesmarker med tilläggsersättning, bör det bli lönsamt resonerar han. Visar sig sedan försäljningen av raps gå bra så kan han tänka sig att utöka den befintliga odlingsarealen avslutar han.

Var i länet:

Storbol, Norrtälje kommun

Företagare:

Jörgen och Eva Åhman

Företagsbeskrivning:

Mjölkproducent, kviguppfödning, 96 ha åker, 30 ha bete, 50 ha skog, entreprenadverksamhet

Produktionsinriktning:

Vall-, spannmåls- och rapsodling, 30 mjölkkor, 88 ungdjur, legokörning

Erhållna stöd:

Investeringsstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 1.2 miljoner kronor, 1.5 tjänster

Södergården

Ulla och Per-Ola Blomgren

Norrtälje kommun

Jordbruk och träförädling på en skärgårdsö

På Löparö bor 13 personer året runt, däribland Ulla och Per-Ola Blomgren. 1995 flyttade de ut dit och till Södergården, då de tog över fastigheten av Ullas föräldrar. Det är en gammal släktgård med anor från 1600-talet och jag är den nionde generationen som bor här berättar Ulla.

När de slog sig ner på gården hade jordbruket legat nere under många år, varför såväl åkrar som betesmarker hade börjat växa igen. De kände tidigt att de ville återställa delar av jordbruksmarken, så de skred snart till handling och fick dessutom värdefull hjälp av goda vänner samt ett antal får som de köpte in. Genom ett lyckat samarbete med Norrtälje kommun fick vi samtidigt ett välkommet bidrag för inköp av stängsel berättar de. Sedan de första åtgärderna genomfördes har de bedrivit ett extensivt jordbruk med ett mindre antal tackor och några höns. De trivs mycket bra med sitt småskaliga jordbruk och vetenskapen om att de bidrar till att hålla skärgårdslandskapet öppet.

Transportsvårigheter gav nya idéer

För att få en ökad lönsamhet och sysselsättning på gården har de arbetat allt mer med den egna skogen under senare år. Både Ulla och Per-Ola hade gått på en motorsågskurs och en röjningskurs som anordnats av Skogsvårdsstyrelsen. Intresset för skogsbruk väcktes när de såg det fina resultatet av röjningarna i sina igenväxande marker. Att fastigheten dessutom rymmer mycket skog gjorde att vi såg en chans till nya inkomstmöjligheter där säger de. En läxa de dock lärde sig snabbt, som nyblivna skogsbrukare på en ö utan broförbindelse eller reguljär trafik, var att det är en direkt olönsam affär att sälja timmer. Detta blev de varse efter en vinter med mycket arbete i skogen och en beställd färja hade hämtat allt de avverkat. När sedan notan kom visade det sig att i stort sett hela försäljningsvinsten hade slukats av transportkostnaden. Så för att få någon ekonomi i skogsbruket drog de slutsatsen att de var tvungna att själva stå för förädling och försäljning. Med den nyvunna insikten började planer smidas, vilket också blev startskottet för en rad investeringar och nysatsningar på Södergården.

Byggsatser till friggebodar och utedass

År 2005 beviljades Ulla och Per-Ola ett investeringsstöd för uppförande av en snickeriverkstad och sågverksbyggnad samt inköp av bland annat såg och hyvel. Det uppskattades mycket och de ställer sig tveksamma till om de skulle ha gjort en så stor investering utan något stöd. Hittills har de erbjudit grannar och sommargäster vissa mindre tjänster som försäljning och transport av lösvirke samt möjligheten att hyra stugor. Efter investeringen av nya kvalificerade maskiner och verktyg kommer de även att erbjuda färdiga byggsatser till friggebodar, bastur, utedass och förråd. Angående marknadsföringen så är den tänkt att ske genom framtagande av reklamblad samt att ha visningsobjekt på gården i anslutning till gångstråk. När ägarna till de 215 sommarbostäderna hädanefter gästar Löparö tror de att ryktet om deras produkter och tjänster kommer att spridas både lokalt och regionalt.

Släktgården ska kunna leva vidare

Ulla har gått en två år lång snickarutbildning och jobbar heltid med gårdens olika verksamheter. Per-Ola har sin huvudsakliga sysselsättning på fastlandet, men arbetar cirka 25 procent på gården. När virkeshanteringens är i full gång är förhoppningen att det leder till en fördubbling av omsättningen i företaget och att Per-Ola då kan börja jobba minst halvtid på gården. Tack vare investeringarna kommer utgifter från skogen att bli inkomster i och med det egna sågverket konstaterar de glatt. Ytterst syftar nysatsningarna till att generera en tillräcklig stor avkastning för att släktgården ska kunna leva vidare och fortsätta att gå i arv i många generationer till.

Var i länet:

Löparö, Norrtälje kommun

Företagare:

Ulla och Per-Ola Blomgren

Företagsbeskrivning:

14 ha åker, 2 ha bete, 75 ha skog, skogsbruk, kompletterande verksamhet

Produktionsinriktning:

Ekologisk vallodling, 16-20 tackor, cirka 10 höns, träförädling

Erhållna stöd:

Investeringsstöd

Omsättning och sysselsättning:

150 000 – 200 000 kronor, 1.25 tjänst

Torsholma gård

Hans Thorsaeus

Vallentuna kommun

Från traditionell bondgård till hästgård

Under hösten 2002 avvecklade Hans Thorsaeus i Vallentuna sin mjölkproduktion med 46 kor och nästan lika många ungdjur. Beslutet var dock inte lätt att ta efter att ha varit mjölkbonde i drygt 20 år säger han.

Det faktum att han var femte generationen som drev mjölkproduktion på gården sedan mitten på 1800-talet, och dessutom har trivts väldigt bra med det, gjorde beslutet än svårare att ta. Den arbetsintensiva produktionen och vikande lönsamheten, i kombination med behovet av kostsamma nyinvesteringar, föll dock avgörandet.

Intresset för hästar och ridning stort

För att skapa ett underlag för en fortsatt levande gård med möjligheten att försörja sig, bestämde sig Hans för att bygga ett stall för inackordering av 30 ridhästar. Detta gjordes mellan åren 2004 och 2005 mot bakgrund av att det i regionen finns ett stort antal ridhästar samt att ridintresset tycks vara fortsatt uppåtgående. Med stallet på plats insåg dock

Hans snart att för att få en tillräcklig beläggning i boxarna och därmed en bättre ekonomisk avkastning så krävdes det även tillgång till ett ridhus. Sagt och gjort, vintern 2005/2006 uppfördes ett 1780 kvadratmeter stort ridhus. Båda investeringarna har genomförts med investeringsstöd och med Hans själv som byggherre. Inför uppförandet av stallet gick Hans kursen "Säker hästgård" som anordnades av Länsförsäkringar. Genom att gå den lärde han sig hur elen skulle dras för ökad säkerhet i stallet. Belöningen var, förutom minskade olycksrisker, även lägre försäkringskostnader. Om det beviljade stödet säger han att det underlättade beslutet att göra investeringen, men var inte avgörande för hans stora satsning. Investeringen ligger på runt sex miljoner berättar han, men då är inte kostnader för eget arbete och egna maskiner inräknade. Eftersom jag hade en så pass bra maskinpark för vall- och spannmålsodling ville jag även fortsättningsvis utnyttja den, säger Hans. På gårdens 32 hektar åker odlar han därför idag vall och har även ett arrende på 100 hektar där han odlar spannmål.

Konferensverksamhet planeras

Sedan år 2000 har Hans ett mobilt sågverk som inledningsvis mest användes för eget behov, men i och med avvecklingen av mjölkarna har mer tid lagts på beställningsjobb säger han. Att sköta snöröjningen i trakten är en annan sidoverksamhet han har sedan tidigare. Den har han dock tänkt avsäga sig när hästverksamheten, liksom den planerade kurs- och konferensverksamheten, har kommit igång för fullt.

Hästturism ger fler jobb

Inom den närmaste tiden planerar Hans att bygga om den gamla ladugården för att iordningställa ytterligare 15 boxplatser. Syftet med dessa är att han

hoppas att de ska komma att tjäna som gästboxar åt ridsällskap på genomresa. Med tanke på hur många ridhästar det finns idag tror Hans det finns ett behov av att styra upp ridningen i kommunen och regionen i övrigt. Detta främst för att det finns relativt många markägare som vill reglera ridningen idag, då det rids lite här och var i landskapet säger han. Genom att anlägga välplanerade och fina ridleder tror han att många framtida konflikter mellan markägare och hästfolket kan undvikas. Idén med gästboxarna bygger just på tillkomsten av en ridled, vilket ytterligare skulle öka hästturismen i regionen. Med en sådan utveckling skulle även fler näringar gynnas här på orten, vilket givetvis också vore mycket glädjande avslutar han.

Var i länet:

Torsholma, Vallentuna kommun

Företagare:

Hans Thorsaeus

Företagsbeskrivning:

132 ha åker (arrende 100 ha), 5 ha bete, 50 ha skog, kompletterande verksamhet

Produktionsinriktning:

Vall- och spannmålsodling, uthyrning av hästboxar, ridhus, kursverksamhet, träförädling

Erhållna stöd:

2 Investeringsstöd

Omsättning och sysselsättning:

1.5 - 2.5 miljoner kronor, cirka 1,5 tjänster

Brottö gård

Matts Jansson

Österåker kommun

Ett skärgårdsjordbruk i kulturens tjänst

Matts Jansson flyttade ut till skärgården 1974 i samband med att han skulle börja jobba som lärling på ett varv och båtbyggeri på Ingmarsö. Nu som då bor han på den gamla släktgården på Brottö som varit i familjens ägo sedan slutet på 1800-talet, men har anor ifrån 1600-talet.

Före Matts brukade hans farfar jorden och höll får och kor. Sedan många år tillbaka sköter nu Matts, tillsammans med sin familj, driften på gården och under 2002 tog han även över fastigheten i sin helhet. Sedan 1985 har Matts haft nötdjuruppfödning som han skött på sin fritid. Idag håller han ett femtontal nötdjur som betar marker på såväl Brottö som en intilliggande ö tillhörande fastigheten.

Satsar på egna verksamheten

Parallellt med arbetet som snickare och nötdjursuppfödare har Matts även bedrivit entreprenadverksamhet. De tjänster som erbjuds omfattar olika snickeriarbeten samt husbyggnationer med tillhörande

grävning. När bisysslan i början 1990-talet expanderade så pass mycket att han fick tacka nej till flera jobb, bestämde han sig för att efter nästan 20 år som snickare och anställd sluta med det och i stället satsa fullt ut på den egna verksamheten.

Kulturresevat ändrade planerna

År 1999 beviljades Matts ett investeringsstöd för att bygga en ändamålsenlig verkstad för sin snickeriverksamhet. Tanken bakom satsningen var att arbetet som var knutet till verkstaden skulle utgöra hans huvudsakliga sysselsättning under en längre tid framöver. Nu blev det dock inte riktigt så som Matts hade tänkt sig, på grund av att ett oväntat erbjudande dök upp. När Stockholms läns första kulturresevat skulle bildas i början av 2000-talet, föll valet på Brottö. När Matts 2002 fick förfrågan om att ansvara för resevatets skötsel så nappade han således på förslaget. Från och med invigningen 2004 jobbar Matts som resevatförvaltare sex månader per år, enligt det avtal som sluts för en period av tre år i taget. I

åtagandet ingår att hävda de höga värdena i betesmarkerna liksom att stå för underhållet av reservatet i övrigt samt bistå med viss service till ett ökat antal besökare.

Gör det mesta jobbet själv

Trots det nya åtagandet finns det relativt mycket tid över för entreprenadverksamheten, som enligt Matts går fortsatt bra. I samband med reservatsbildningen beviljades han ytterligare ett investeringsstöd för att bygga ett nytt lösdriftsstall åt sina Highland cattle. Inför stallbygget besökte Matts några olika djurstallar för att få lite uppslag och idéer om vad som skulle passa hans verksamhet bäst. Han har även deltagit i ett antal kompetensutvecklingskurser som anordnats av Länsstyrelsen i Stockholm, vilka varit bra inte minst för erfarenhetsutbyte säger han. Vid

de båda nybyggnationerna har Matts utfört det mesta av jobbet själv, vilket inneburit att investeringarna blivit betydligt billigare än beräknat. Borträknat det egna arbetet har det nog kostat runt 400 000 kronor uppskattar han.

Farhågor inför ökande kostnader

Om stödets betydelse för investeringarna säger han att det var mycket värdefullt både ekonomiskt och för att ta beslutet att göra satsningen i företaget. Matts trivs mycket bra med sina olika sysslor och i det egenhändigt byggda bostadshuset på Brottö. Han medger dock att han känner vissa farhågor kring det allt dyrare boendet i skärgården. En levande skärgård kräver ju trots allt att folk kan bo här ute året runt och inte bara komma hit som tillfälliga gäster över sommaren avslutar han.

Var i länet:

Brottö, Österåkers kommun

Företagare:

Matts Jansson

Företagsbeskrivning:

Nötköttsproducent, 5 ha åker, 5 ha bete, 42 ha skog, entreprenadverksamhet

Produktionsinriktning:

Ekologisk köttproduktion, vallodling, 15-17 kor, snickerier, grävarbeten

Erhållna stöd:

2 Investeringsstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 1 miljon kronor, 1 heltidstjänst

Stensviks gård

Lars och Birgitta Tengelin

Österåker kommun

Getostmejeri på Ljusterö

Lars och Birgitta Tengelin flyttade från Göteborg 1995 och slog sig ner på Stensviks gård på Ljusterö. Att valet föll på just Stensvik berodde enligt Lars på att det fanns skog på jordbruksfastigheten, som han ville jobba lite med samt att priset och skärgårdslivet kändes helt rätt.

Efter ungefär två års pendlande till arbeten på fastlandet, funderade han allt mer på hur de skulle kunna få sin utkomst på den egna gården fram till pensionsåldern. Först fanns det tankar på att ge sig in i fårnäringen säger Lars, för att sedan svänga över till getter och getostproduktion. Trots viss tvekan från Birgittas sida kring en satsning på getter så bestämde han sig 1998, efter tips från en lantbrukskonsulent på Länsstyrelsen i Stockholm, för att gå en ystningskurs i Jämtland. När kursen var genomgången och han dessutom hade gjort praktik på en getgård var han väldigt fascinerad och inspirerad av såväl osttillverkning som getter. Han övertalade därefter Birgitta till att gå ystningskursen liksom besöka ett antal getgårdar.

Osäker karriär för ostmakare

Efter att båda avslutat kursen och praktik, började så planeringen för ett getostmejeri på allvar. De kon-

taktade återigen Länsstyrelsen för att denna gång diskutera möjligheten att få investeringsstöd. Med ett försiktigt löfte om att projektet skulle uppfylla kraven för stöd, trappades förberedelserna upp. Genom att stycka av och sälja några tomter kunde de täcka den övriga finansieringen av projektet som behövdes utöver investeringsstödet. Hade de inte fått sälja av mark och beviljats stöd skulle projektet aldrig ha blivit av säger både Lars och Birgitta. Med tanke på deras ålder kände de att de inte ville dra på sig något stort lån för en nyinvestering av detta slag. Lars förtydligar ställningstagandet med uttrycket ”om man börjar göra ost ska man ha gris”! Han ler åt det själv och förklarar att det minsann inte är lätt att bli framgångsrik som ostmakare.

Jämtländska getter

Under år 2000 påbörjades ombyggnaden av en ladugård för anpassning till getter, liksom nybyggnation av mejeri och försäljningslokal till en sammanlagd kostnad på 1,4 miljoner kronor. Samma år köptes 14 killingar in ifrån Åsbygdens naturbruksgymnasium, och året därpå utökades besättningen genom inköp av tio dräktiga getter. Idag håller makarna Tengelin mellan 30 och 39 getter, vilket ger en ostproduktion på cirka 3500 kg per år.

Kunskaper från Frankrike och Italien

Totalt produceras tio olika sorters ost, däribland fyra färskostar. De som säljer klart bäst är vit caprin, blåmögelost, fetaost och mesost berättar Lars. Runt 80 procent av försäljningen sker under juni, juli och augusti då de sommarboende har återvänt och turistflödet är som högst. Hälften av ostarna brukar säljas direkt i gårdsbutiken medan resten i huvudsak går till restauranger och i mindre omfattning även till livsmedelsbutiker. För att garantera produkter av högsta kvalitet har Lars gått ett flertal kurser i livsmedelssäkerhet. Ytterligare kompetensutveckling har skett i samband med ystningsresor till Frankrike och Italien under 2003 och 2005. Dessa har genomförts med kompetensutvecklingsstöd till deltagarna och det har varit mycket lärorika resor intygar Lars.

Stor passion för sitt arbete

En helt naturlig uppdelning av sysslorna har blivit att Lars tar hand om ystningen medan Birgitta har huvudansvar för djuren. Under killingtiden hjälps de dock åt med djuren berättar de, eftersom det är en mycket intensiv och kämpig period på året. Trots dessa mödor ångrar de absolut inte sin satsning. Tvärtom är det glädje och passion till det nya arbetet som är kännetecknande. De har inte bestämt sig för något sista verksamhetsår ännu utan de tänker fortsätter så länge de orkar och tycker det är roligt. Förhoppningsvis finns det någon som kan tänka sig att arrendera mejeriet och driva det vidare den dag vi bestämmer oss för att sluta säger de avslutningsvis.

Var i länet:

Ljusterö, Österåkers kommun

Företagare:

Lars och Birgitta Tengelin

Företagsbeskrivning:

Getostmejeri, 10 ha åker, 5 ha bete, 60 ha skog, kompletterande verksamhet

Produktionsinriktning:

3500 kg getost, 30-39 getter, bostads- och båtplats-uthyrning

Erhållna stöd:

Investeringsstöd.

Omsättning och sysselsättning:

400 000 – 600 000 kronor, 2 heltidstjänster

Wäsby gård

Adam Giertta

Ekerö kommun

En investering som värmer många

I Wäsby på norra Munsö bor spannmålsodlaren Adam Giertta och hans familj. Gården har varit i släktens ägo sedan 1719 berättar han och nämner samtidigt att han är den tredje generationen som lever på att arbeta där.

År 1998 tog Adam över driften på gården efter sin far och 2006 förvärvade han egendomen i sin helhet. För att sköta gårdens 500 hektar åkermark och 50 hektar betesmark krävs en arbetsinsats som på årsbasis nästan motsvarar två heltidstjänster säger Adam. Han har dock ingen anställd utan förklarar att det finns en mycket bra grannsamverkan i trakten och att de hjälper varandra, inte minst under den intensiva skördeperioden. Till fastigheten hör även 300 hektar skog som i dagsläget sköts av Mellanskog. Den största delen av skogen används som ett strövmråde säger han, och för att öka dess rekreativvärde används också delar av den till skogsbete. Idag finns 20 får på gården, men Adam planerar att inom en snar framtid skaffa en egen större besättning.

Överskottsvärme till skola

Spannmålsproduktionen har varit motorn här på gården under många år berättar Adam. Fram tills för något år sedan har den enda sidoinkomsten kommit från långtidsuthyrning av torp och permanentbostäder säger han. Men när han i början på 2000-talet fick kännedom om att Munsö skola, som ligger i närheten av gården, skulle byta ut sin värmepanna, så sammanföll det med Adams investeringstankar om att köpa in en ny panna till gårdens torkanläggning. Han tog då kontakt med Ekerö kommun och frågade dem om de inte var intresserade av att köpa närvärme av honom i stället. Då kommunen tackade ja till erbjudandet bestämde han sig för att satsa på en kompletterande verksamhet som bioenergiproducent. Pannan var i och för sig i första hand avsedd för eget bruk säger Adam, men dess kapacitet medgav gott och väl en viss försäljning av värme.

Bioenergi värmer barnen

Innan arbetet med uppförandet av halmeldningsanläggningen tog fart, skickade Adam år 2003 in en ansökan om investeringsstöd för sin satsning på 1.6 miljoner kronor. Med ett beslut om beviljat stöd påbörjades sedan byggnationen av anläggningen och dragningen av kulverten till skolan. Med tanke på det höga oljepriset så borde det bli en lönsam affär att sälja bioenergi resonerade Adam. Men förutom att han förväntade sig ökade inkomster i och med satsningen, så tyckte han även att det skulle bli spännande att få jobba utåt i en del av sin verksamhet. Adam tycker att investeringsstödet uppmuntrade honom till att genomföra sin idé. Han kunde dessutom göra en satsning i en mindre skala först, vilket kändes bra säger han.

Vill ansluta fler hus

I ett första steg har han börjat sälja värme till Munsö skola. Han har även planer på att ansluta såväl det egna bostadshuset som de hus han hyr ut till den egna anläggningen. I pannrummet finns dessutom utrymme för att sätta in en spannmålsbrännare eller flisbrännare säger Adam. Om marknaden för extern försäljning av värme utvecklas positivt så kan det bli aktuellt med en sådan investering fortsätter han. Avslutningsvis berättar också Adam att han har vissa funderingar på att bygga flera hus för uthyrning och därmed få ytterligare avsättning för sin egenproducerade värme.

Var i länet:

Munsö, Ekerö kommun

Företagare:

Adam Giertha

Företagsbeskrivning:

500 ha åker, 50 ha bete, 300 ha skog, kompletterande verksamhet

Produktionsinriktning:

Veteodling, bioenergiförsäljning, bostadsuthyrning

Erhållna stöd:

Investeringsstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 4 miljoner kronor, 2 heltidstjänster

Kolvikens gård

Olle och Anna-Lena Wallbom
Värmdö kommun

En framgångsrik turistverksamhet i skärgården

På Kolvikens gård på norra Värmdö bor Olle och Anna-Lena Wallbom. Både Kolviken och den intilliggande gården på Kalvsvik äger Olle tillsammans med sina två syskon.

Olles farfar kom som jordbruksarrendator till Kalvsvik 1923, Min far köpte sedan gårdarna 1947 respektive 1977 berättar Olle. Under Olles uppväxt och fram till mitten på 60-talet, höll man runt 20 mjölkkor och odlade spannmål och vall på drygt 40 hektar. Därefter valde Olles far att i stället satsa på uppfödning av stutar, vilket han fortsatte med en bit in på 70-talet. När Olle knappt tio år senare tog över Kolvikens gård återupptog han köttjursuppfödningen och arrenderade till mer mark för spannmålsodling. Djuren och arrendemarken avvecklades sedan runt 1990, varefter Olle har arbetat mer med den egna skogen. Att fastigheterna rymmer 120 hektar skog gör att inkomsterna därifrån spelar en viktig roll säger han.

Förutsättningarna för turism goda

Parallellt med jord- och skogsbruket har flera nya verksamheter utvecklats under de senaste åren. Olle

förklarar att genom diversifieringen i företaget är förhoppningen att öka sysselsättningen och skapa en långsiktigt hållbar ekonomi i sitt skärgårdsjordbruk. Med en ökad sysselsättning fanns målsättningen att även Anna-Lena skulle kunna jobba på gården. Något som fick dem att bestämma sig för att satsa på turism var läget i skärgården och att de gillade tanken på att ha med folk att göra. Med strand mot Östersjön och fyra mil in till Stockholm så var förutsättningarna mycket bra resonerade de. För Olles egen del fanns det redan heltidssysselsättning, då han dels jobbade med skogsbruket, dels hade entreprenadverksamhet och dessutom 40 hektar vallodling att sköta. Tack vare att nysatsningen har slagit väl ut kan Anna-Lena numera arbeta deltid på gården.

Internet bra för marknadsföringen

År 2003 började de med korttidsuthyrningen av stugor, som idag är tre till antalet, och sedan dess har efterfrågan bara ökat konstaterar Olle glatt. De har även fyra sommarbostäder som hyrts ut till samma familjer under flera somrar i följd. All verksamhet som rör uthyrning och marknadsföring sköter i

huvudsak Anna-Lena om berättar Olle. Turister från Tyskland är vanligast säger han, men även norrmän och italienare har hittat hit. Mycket av framgångarna tackar Olle internet för, vilket han menar är både ett billigt och mycket bra sätt att marknadsföra sig på.

Fler verksamheter tack vare stöd

Ytterligare en verksamhet som tillkommit på senare tid är den iordningsställda småbåtshamnen med plats för uppemot 100 båtar. Den riktar sig främst till den ökande skaran båtägare på Värmdö med omnejd, där man förutom båtplats även kan hyra en uppställningsplats för vintern. För delar av planeringsarbetet inför hamnbygget beviljades Olle ett projektstöd 2004, och året därpå fick han även ett investeringsstöd för att iordningställa den tredje uthyrningsstugan. Utan stöden är jag inte så säker på att jag hade vågat ta steget och satsa på de idag lyckade investeringarna säger Olle. Sannolikt hade nog åtminstone utökningen med en tredje stuga skjutits på framtiden om det inte funnits stöd säger han.

Kräftfiske, golf och jakt

Inför framtiden finns det planer på att utöka verksamheten ytterligare. Olle har anlagt tre dammar på Kolvikens gård under en tioårsperiod och funderar på att knyta samman dessa med turistverksamheten. Om man planterar in kräftor och ädelfisk så kanske det kan locka hit fler turister resonerar han, liksom om man erbjuder jaktmöjligheter. Idag finns det redan en ”pay and playbana” på en grannfastighet för den golfsugne säger han, vilket han tycker är ett bra komplement till de egna aktiviteterna. Om trycket på tillfälligt boende fortsätter att öka så har jag några stugor till som är lämpliga att ställa i ordning säger Olle. Samtidigt poängterar han att en expansion inte får ske på bekostnad av fortsatt god service. Målsättningen är att gästerna ska trivas och gärna längta tillbaka till den lugna och fridfulla miljön och den vackra utsikten över skärgården.

Var i länet:

Kolviken, Värmdö kommun

Företagare:

Olle och Anna-Lena Wallbom

Företagsbeskrivning:

40 ha åker, 120 ha skog, skogsbruk, turism- och entreprenadverksamhet

Produktionsinriktning:

Vallodling, stug- och båtplatsuthyrning, gräv- och schaktningsarbeten

Erhållna stöd:

Investeringsstöd, Projektstöd

Omsättning och sysselsättning:

1.5 miljoner kronor, 1.2 tjänst

Gapa barnmat

*Anna Bostam Palmblad och
Anna-Clara Söderbaum*

Stockholms stad

Gapa barnmat – en helt färsk historia

Småbarnsmammorna Anna Bostam Palmblad och Anna-Clara Söderbaum började en dag att fundera över vad de egentligen gav sina småtingar att äta. Efter att ha tittat runt bland utbudet av barnmat i en rad olika butiker hade de sin uppfattning klar. Skulle deras barn få färsk mat utan tillsatt socker och där dessutom råvarornas ursprung framgick, var de tvungna att tillaga den själv berättar de.

Då det rör sig om två mycket bestämda mammor fick det helt enkelt lov att bli så! De nöjde sig emellertid inte med att bara ge deras egna barn det privilegiet, utan de skulle även vända sig till andras barn och bli först med att sälja färsk barnmat ifrån kyldisken. Sagt och gjort, 2003 grundade de företaget GAPA AB och startade samtidigt en egenfinansierad förstudie för att undersöka hur stort konsumentintresset var. De förkovrade sig i bland annat livsmedelshygien och näringslära samt tog fram och säkerhetstestade ett par recept baserade på noggrant utvalda svenska råvaror. Allt gick i ett rasande tempo och innan de visste ordet av stod de omgivna av stora grytor med puttrande barnmat som tillagades

med lika stor del glädje som kärlek berättar de. Den paketerade maten levererades sedan under en niomånadersperiod i små volymer till tio butiker i Stockholm. Efter försöksperiodens slut, sommaren 2004, kunde de med glädje konstatera att försäljningen vida överstigit deras förväntningar.

Från produktion till utveckling

Med förnyade krafter av det positiva utfallet beslöt sig Anna och Anna-Clara för att satsa på en expansion av verksamheten i Stockholmsregionen. För detta behövdes dock först och främst ett startkapital, varför de vände sig till Länsstyrelsen med en projektstödsansökan hösten 2004. Med ett beslut om beviljat stöd kunde de gå vidare och några månader senare slöts ett samarbetsavtal med Lantmännen, som skulle sörja för såväl matproduktion som distribution. Med dessa tunga pusselbitar på plats kunde Anna och Anna-Clara börja arbeta heltid med bland annat receptframtagning, produktutveckling och marknadsföring. Från att inledningsvis bara ha valt råvaror från svenska KRAV-an slutna gårdar, så långt det var möjligt, har man vid denna tidpunkt i

stället tänkt övergå till de svenska producenter som är anslutna till kvalitetsmärkningssystemet Svenskt Sigill.

Satsar på hela Sverige

Tre varianter av GAPA-maten har lanserats under projekttiden via en handfull Gooh-butiker i Stockholm berättar de. Under 2006 är sedan tanken att man ska komma ut i dagligvaruhandeln i stort i stockholmsregionen, för att året därefter förhoppningsvis även kunna introducera produkterna i resten av landet. Om det inte vore för det beviljade projektstödet och att vi fann en så bra samarbetspartner, så hade denna satsning inte blivit av intygar båda. Projektpengarna som har delfinansierat satsningen på cirka 1.5 miljoner kronor, har hjälpt oss att ta fram såväl recept med tillhörande provlagningar

och säkerhetstester som en mindre broschyr. Arbetet med att prova ut och färdigställa nya recept har tagit mycket tid i anspråk, men under projektets gång har tre recept blivit elva berättar de.

Envishet och vind i seglen

Med tanke på att det endast var ett par år sedan de två mammorna envist kuskade runt till barnvårdscentraler och öppna förskolor för att presentera sina produkter, så måste man idag säga att man kan komma långt med en stark vilja, mod och lite vind i seglen. Att de är två personer som driver företaget tillsammans har de dessutom upplevt som en stor fördel. Vi har kunnat bolla frågor mellan oss och peppat varandra till att kämpa vidare de dagar då orken och humöret inte riktigt varit på topp säger de avslutningsvis.

Var i länet:

Stockholm, Stockholms Stad

Företagare:

Anna Bostam Palmblad och Anna-Clara Söderbaum

Företagsbeskrivning:

Produktion och försäljning av färsk barnmat tillagad av svenska råvaror

Produktionsinriktning:

Mat för barn mellan 6-18 månader

Erhållna stöd:

Projektstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 700 000 kronor, 2 heltidstjänster

Hemsida:

www.gapa.se

Ekerö vingård

Kristina Häggberg

Ekerö kommun

Kvalitetsvin från Ekerö vingård

Till skillnad från vad många tror så finns det goda förutsättningar för vinodling på våra breddgrader säger Kristina Häggberg. I Sverige finns ett antal etablerade vinodlare förklarar hon och nämner att landets största vingård återfinns på Gotland.

Kristina bor på Ekerö tillsammans med sina tre barn och sambon Joakim, där de arrenderar en gård sedan i maj 2004. Gården är en gammal jordbruksfastighet där det bedrivits handelsträdgård under åtminstone hela 1900-talet berättar hon. Att jag ville fortsätta bruka marken rådde det inget tvivel om, men det var först när tanken på att bli vinodlare dök upp, som jag visste vad jag brann för säger hon. Sagt och gjort, sedan 2005 driver Kristina projektet Ekerö vinodling och har ett beviljat projektstöd för att komma igång med sin verksamhet. Även Kristinas sambo är delaktig i projektet. Han jobbar som entreprenör och har anlitats i samband med bland annat markberedning och ekonomisk redovisning.

God jord och mycket sol

Före projektstarten genomfördes en egenfinansierad mindre provplantering under sommaren 2004, vilket gav ett positivt resultat. Till de viktigaste faktorerna

för att kunna lyckas med sin odling hör att man har en lämplig jordart och tillräcklig solinstrålning säger Kristina. Det finns druvsorter som klarar temperaturer ner mot 40 minusgrader så där ser hon inga problem. Den potentiella faran med vinodlingar i vår klimatzon enligt henne är om det blir frostnätter under blomningstid, vilka då kan skada skörden. Genom en konsult som Kristina anlitar ofta har hon dock fått veta hur man kan minska risken för skador genom förebyggande åtgärder. Kompetensutveckling är något som hon skulle vilja få mer av, men utbudet av kurser är i allmänhet magert i Sverige säger hon.

Nio druvsorter och 8000 plantor

Under 2005 köptes, med hjälp av projektstödet, tvåtusen plantor in ifrån Österrike. Av nio olika druvsorter som Kristina valde ut, så dominerar rödvins sorterna stort med sina 1500 plantor. Den sort som hon har mest av är Pinot noir. Den är oftast stommen i många europeiska viner berättar hon, och används även vid framställning av champagne. Under 2006 har hon planterat ytterligare tvåtusen plantor, för att om ett par år slutligen nå målet på åttatusen plantor och en årsproduktion på runt tiotusen liter vin. Angående planteringen säger hon att den var mycket mer tidskrävande än vad hon hade

förväntat sig. De första åren efter planteringen får man dessutom vara inställd på en ganska blygsam druvskörd fortsätter hon. När plantorna är tre år sätts de ut men ger inte full avkastning förrän vid sex års ålder. Under högsäsongen räknar Kristina med att hon kommer att behöva timanställa ett antal personer för att plocka de mogna druvorna.

Druvorna blir till vin i Flen

Själva vinframställningen kommer åtminstone inledningsvis, av ekonomiska och praktiska skäl, ske på en vingård i Flen. Långt gångna planer finns dock på att bygga en vinkällare på gården för att kunna hålla ett någorlunda stort lager av det egna vinet här hemma säger Kristina. Vidare finns även planer på

att bygga ett växthus för att prova uppdrivning av nya druvsorter.

Förhoppning om framtida försörjning

Idag jobbar Kristina som försäljningskonsult åt olika företag. På lite sikt hoppas hon dock kunna försörja sig på vinodlingen och olika kringarrangemang som kurs- och konferensverksamhet, vinprovningar samt genom att ha ett fortsatt gott samarbete med Ekerö turismguider. Hade jag inte fått projektstöd för vinodlingen skulle jag ha startat ändå säger Kristina, men tack vare stödet kunde jag satsa i större skala direkt och når nu förhoppningsvis mitt mål fortare avslutar hon.

Var i länet:

Ekerö, Ekerö kommun

Företagare:

Kristina Häggberg

Företagsbeskrivning:

Vinodling, 3 ha åker

Produktionsinriktning:

Ekologisk vinodling

Erhållna stöd:

Projektstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 3 miljoner kronor, 1 heltidstjänst

Tyresö handelsträdgård

Anna Pettersson och Jenny Larsson
Tyresö kommun

En handelsträdgård i historisk miljö

I anslutning till Tyresö slott med anor från 1600-talet driver Anna Pettersson och Jenny Larsson Tyresö handelsträdgård. Företaget och växthus köpte de av Sune Trygg i januari 2004 medan marken arrenderas av Nordiska museet.

Handelsträdgårdens historia börjar dock redan 1948 då Sunes far Nils startade verksamheten som sedermera övertogs av Sune 1978. Möjligheterna för expansion på fastigheten är goda och utvecklingen av verksamheten har sedan starten 2004 gått från enbart försäljning av krukväxter och utplanteringsväxter till att i en ökande grad även omfatta kryddor, perenner, buskar och träd. Gårdsbutiken har de byggt om för att få en attraktivare lokal och för att kunna erbjuda ett bredare sortiment. Därutöver anordnas regelbundet temadagar med bland annat föreläsare och blomvandringar.

Ekonomiska stöd underlättar

Under år 2004 ansökte Anna och Jenny om såväl startstöd för sin nya verksamhet som investerings-

stöd till en ny oljepanna och projektstöd för marknadsföring, tema- och mässdagar. Som nystartad företagare finns det många håll att stoppa pengar i tills affärerna har kommit igång på allvar. Kostnader för bland annat anställda, räntor och amorteringar på lån tagna vid företagsköpet var därför tunga att bära initialt, men tack vare de beviljade stöden förbättrades situationen avsevärt säger Anna.

Vill ha kontakt med kunderna

Att Anna och Jenny ville köpa och driva en egen handelsträdgård kom de på i slutet av 1990-talet då de studerade tillsammans till trädgårdsingenjörer vid Alnarps lantbruksuniversitet. Att det blev just Tyresö handelsträdgård berodde enligt Anna bland annat på att det geografiska läget kändes rätt och det faktum att företaget redan var väl etablerat på marknaden. Att starta från noll hade varit betydligt svårare tror hon och skulle troligtvis även ha blivit dyrare. Att de likt sin föregångare ville fortsätta sälja direkt till kund och inte via grossist var de helt på det klara med. De finner ett klart mervärde, rent socialt, i

att ha direktkontakt med kunderna och sett ur ett lönsamhetsperspektiv så förväntas även vinsterna bli större vid direktförsäljning.

Arbetsmiljön måste förbättras

Om framtiden säger Anna att de ska fortsätta sin kompetensutveckling inom ekonomi och företagsledning. Vad gäller investeringar så vill de främst satsa på att förbättra arbetsmiljön. Det blir många tunga lyft för dem själva, men även för kunderna idag, varför anläggning av hårda golvytor skulle underlätta interna transporter. De har ett beviljat beslut om investeringsstöd för sådana åtgärder, men då de

i nuläget saknar kapital till den egna insatsen måste dessa senareläggas.

Koncept med helhetslösningar

Under sina drygt två år som företagare har Anna och Jenny förverkligat ett flertal idéer men de vågar utlova fler nyheter. En visningsträdgård planeras, där besökarna ska erbjudas guidade rundturer med förslag på sammansättningar av såväl rabatter som hela trädgårdar. Tanken bakom företagets utveckling är att erbjuda kunderna allt fler helhetslösningar baserat på ett brett sortiment av trädgårdsrelaterade produkter med hög kvalitet.

Var i länet:

Tyresö, Tyresö kommun

Företagare:

Anna Petterson och Jenny Larsson

Företagsbeskrivning:

Handelsträdgård, växthus: 0.25 ha, frilandsodling: 0.20 ha

Produktionsinriktning:

Sommar- och julblommor, perenner, buskar, träd och kryddor

Erhållna stöd:

Startstöd, Investeringsstöd, Projektstöd

Omsättning och sysselsättning:

Cirka 7.5 miljoner kronor, 2 heltidstjänster, 4 säsongsanställda

Hemsida:

www.tyresohandelstradgard.se

Järna rosodling

Jan-Erik Johansson

Södertälje kommun

En rosodling med tanke på miljön

På Järna rosodling har investeringarna avlöst varandra den senaste tioårsperioden. Enligt Jan-Erik Johansson som driver företaget, har det varit nödvändigt för att anpassa sig till efterfrågan och öka konkurrenskraften.

Jan-Erik började jobba på Järna rosodling så snart han blev klar med studierna på trädgårdsskolan 1964. Han berättar att det har bedrivits trädgårdsodling på samma plats sedan 1911 och att företaget har varit i släktens ägo sedan 1963. Jan-Erik står idag som ensam ägare till företaget, som 1987 omvandlades till aktiebolag. Sedan mitten på 1990-talet har flera stora investeringar gjorts, däribland om- och tillbyggnationer. När krav från uppköparna har kommit om större volymer och fler arter, har vi gjort vårt yttersta för att svara upp mot dessa säger Jan-Erik. I ett första steg valde man att modernisera befintliga lokaler för att utnyttja dessa maximalt. Det uppnådde man bland annat genom att investera i ett system av rullbord, som förutom att det gav mer odlingsutrymme även innebar en förbättrad hantering. Då kapaciteten fortfarande var för liten bestämde sig Jan-Erik, i början på 2000-talet, för att bygga ett växthus till.

Dubbelt så stort

I samband med att det nya växthuset planerades ansökte han om investeringsstöd från det vid den tiden nyss införda Miljö- och landsbygdsprogrammet. Ansökan beviljades och byggnationen, som innebar att växthusarealen utökades från 5000 till 10 000 kvadratmeter, tog därefter fart. Ungefär ett år senare beviljades även företaget investeringsstöd för att sänka oljeförbrukningen och minska sina utsläpp. Genom inköp av bland annat en rökastvätt, ackumulatortankar och ett avancerat styr och reglersystem separeras idag all koldioxid från förbränningen för att användas i växtodlingen förklarar Jan-Erik. Samtidigt har vi i stort sett halverat oljeförbrukningen genom de nya möjligheterna att lagra värme fortsätter han.

Robot gör monotont arbete

Två år senare var det dags igen, och denna gång gjordes en angelägen satsning på arbetsmiljön samt för att effektivisera i förpackningsledet berättar Jan-Erik. Vi köpte in en sorteringsrobot som vi beviljades förädlingsstöd till. Den har visat sig fungera väldigt bra och arbetar med mycket hög precision. Tidigare satte man samman buketter för hand, vilket var ett monotont arbete som orsakade förslitnings-

skador hos personalen fortsätter han. Med runt två miljoner odlade rosor per år, förstår man att det blir ganska många buketter att sortera. En annan satsning, som även den beviljades investeringsstöd, innebar att man satte upp dubbla vävar mot växthuset i den nybyggda delen. Genom dessa skapas en värmeisolerande luftspalt som kraftigt reducerar energiförlusterna genom glaset på vintern förklarar Jan-Erik. Ytterligare en investering som vi berör, är installationen av ett modernt system med elektroniska givare som mycket exakt reglerar såväl värme, luftfuktighet som koldioxidhalt i växthusen. Den satsningen var helt självfinansierad och utfördes under 2005 och innebär stora energibesparingar jämfört med det tidigare analoga systemet.

Miljöteknik ger mervärden

Investeringarna har verkligen betytt mycket för utvecklingen, där stöden har varit en morot säger Jan-Erik. Med stöd minskar återbetalningstiden,

vilket i sin tur underlättar för banklån. Totalt sett har vi kraftigt minskat både oljeberoendet och utsläppen av växthusgaser, samtidigt som vi sänkt produktionskostnaderna och ökat kapaciteten. Den ökade mängden koldioxid i växthusen beräknar han kommer leda till en produktionsökning på mellan 10 och 15 procent, genom en snabbare tillväxt. Ett nästa steg som Jan-Erik har i åtanke, är att köpa en allbränslepanna för att elda olika biobränslen i och därigenom helt bli kvitt oljan.

Investeringarna är för framtiden

Målet med de gjorda investeringarna har varit att säkerställa verksamheten inför framtiden säger Jan-Erik, och medger att han tar sikte på den succession han ser komma om ett antal år. Sonen Robert och dottern Cecilia kommer med största sannolikhet att ta över verksamheten efter mig, och då vill jag kunna överlämna ett miljöanpassat företag med en stabil och god ekonomi avslutar han.

Var i länet:

Järna, Södertälje kommun

Företagare:

Jan-Erik Johansson

Företagsbeskrivning:

Handelsträdgård, växthusareal: 1 ha

Produktionsinriktning:

Rosodling

Erhållna stöd:

3 Investeringsstöd, Förädlingsstöd

Omsättning och sysselsättning:

5 – 6 miljoner kronor, 6 heltidstjänster, 2 säsonganställda

Hemsida:

www.jarnarosen.se

Grödbygård

Stefan Mauleon

Nynäshamn kommun

Ekologisk äggproduktion

År 1997 tog Stefan Mauleon över arrendet på föräldrarnas gård i Grödbygård, dit hela familjen hade flyttat två år tidigare. Den förra arrendatorn höll tjuvar på gården berättar Stefan och före honom har det funnits mjölkkor här under en längre tid. Gården har med andra ord brukats under många år och Stefan kände att han ville bevara traditionen och fortsätta hålla de 34 hektaren åker- och betesmark öppna.

I samband med övertagandet av arrendet och driften på gården sökte och beviljades Stefan startstöd. Han håller nu som då cirka 100 tackor, men ett tiotal dikor som varit med från starten är dock under avveckling. Vad som däremot tillkommit är 6000 höns som köptes in år 2004, för vilka han har uppfört ett helt nytt värphönsstall. Byggnationen och inredningen, som kostade runt 3.5 miljoner har delfinansierats av ett investeringsstöd som Stefan beviljades. Om investeringsstödet betyder Stefan att det nog ofta kan förbättra möjligheterna för många att få ett banklån. Ekonomiskt gladdes jag åt stödet, men det var inte avgörande för min stora investering fortsätter han.

Satsade på ekologiska ägg

Att satsningen på höns blev av berodde enligt Stefan på att han började läsa till lantmästare i Alnarp år 2000. Efter att ha gått flera inspirerande fjäderfäkurser samt gjort studiebesök och även arbetat på några olika fjäderfägårdar, visste Stefan att det var ekologisk äggproduktion med frigående höns som han ville satsa på. Förutom hans intresse för fåglar så lockade även den lönsamhet som rådde i branschen i början på 2000-talet, i samband med att många burdispenser gick ut. Stefans fru Eva har samma utbildningsbakgrund som han själv, så hon har av naturliga skäl också varit delaktig i arbetet på gården de senaste åren. Förhoppningen är att även hon ska kunna börja arbeta heltid i företaget efter avslutad mammaledighet.

Höns gödsel nästa försäljningsidé

På grund av ett sjunkande avräkningspris på ägg de senaste åren, samtidigt som kostnaderna för hönsfoder gått upp, har Stefan börjat fundera på att starta ett eget packeri. Idag säljs alla ägg till Kronägg och tanken är förstås att de ska få ut ett högre pris för färdigpacketerade ägg. En annan utvecklingsidé

som Stefan skissar på handlar om att börja pelletera höns gödsel på gården för försäljning i säckar. Idag går en del av gödseln till en lokal lantbrukare enligt ett femårigt spridningsavtal. Om ett par år kanske produktionen på gården har fördubblats säger Stefan och då kan pelletering och försäljning av gödsel bli en intressant ekonomisk lösning tror han.

Det gäller att hålla sig uppdaterad

Förutom arbetet på gården har Stefan en viss entreprenadverksamhet inom skogs- och jordbruk. Där-

utöver har han ett styrelseuppdrag för Lantmännen i Sörmland, vilket tillsammans med kontakterna på Hushållningssällskapet och LRF är av stort värde för kompetensutveckling och för att hålla sig ajour inom jordbruksnäringen säger han. När man driver ett starkt nischat lantbruksföretag är det extra viktigt att man håller sig uppdaterad och vågar prova nya idéer och nya inkomstmöjligheter för att överleva på längre sikt resonerar Stefan.

Var i länet:

Grödbby, Nynäshamn kommun

Företagare:

Stefan och Eva Mauleon

Företagsbeskrivning:

Ägg- och lammproduktion, 30 ha åker, 4 ha bete, entreprenadverksamhet

Produktionsinriktning:

Ekologisk äggproduktion, 6000 höns, 100 tackor, legokörning, skogsrojning

Erhållna stöd:

Startstöd, Investeringstöd

Omsättning och sysselsättning:

2 miljoner kronor, cirka 1.75 tjänster

Stor företagsamhet i hela länet

Lokalproducerat i Roslagen

Mellan åren 2002 och 2006 har föreningen Social ekonomi i Roslagen drivit två projekt som beviljats projektstöd. Det första var "Samverkan mellan småskaliga livsmedelsproducenter i Roslagen", vilket sedan följdes upp och vidareutvecklades i projektet Roslagslådan. Syftet var inledningsvis att synliggöra den lokala småskaliga livsmedelsproduktionen för allmänheten samt att bygga ett nätverk mellan de lokala livsmedelsproducenterna. I den andan blåstes det liv i en slumrande ekonomisk förening vid namn Roslagsmat. Producentföreningen Roslagsmat blev också plattform för ett antal skördemarknader i Societetsparken i Norrtälje, förklarar projektledaren Claudia Dillmann.

Under ett par hektiska sommarmånader säljs lokalproducerade varor direkt till kunden genom gårdsförsäljning eller i samband med skördemarknaderna. När efterfrågan på lokalt producerade livsmedel visade sig vara mycket stor började man tänka i större banor, vilket alltså mynnade ut i ett nytt projekt. Förhoppningsvis skulle man kunna svara upp mot efterfrågan genom att förlänga försäljningssäsongen på något lämpligt vis. Då konkurrensen inom dagligvaruhandeln blivit allt tuffare genom åren, ville man i stället undersöka möjligheterna att sprida varorna till konsumenter via alternativa försäljningskanaler och då främst via ett prenumerationssystem.

I projektet Roslagslådan valde man inledningsvis att göra en producent- och produktinventering samt en marknadsundersökning bland tänkbara konsumenter. Då gensvaret på marknadsundersökningen var stort genomfördes ett pilotförsök med 80 stycken intresserade konsumenter. Varje prenumerant fick en Roslagslåda per vecka, innehållande 9 olika sorters ekologiskt odlade grönsaker med möjlighet att tillägsbeställa även bröd, ägg, marmelader m.fl. lokalproducerade produkter. Försöket blev väldigt uppskattat hos både producenter och konsumenter berättar Claudia, och inom loppet av en månad kom projektet att omfatta totalt 200 pilotkunder. Vi har dessutom fått oss en bild av vilka produkter, förutom grönsaker, som efterfrågas fortsätter hon. Projektet har varit en sådan succé att det har alla möjligheter att bli en permanent försäljningskanal för de berörda producenterna säger hon. Arbetet för att genomföra detta ligger i startgroparna nu, och kommer det att lyckas ser hon en fortsatt utveckling av en småskalig lokal livsmedelsproduktion som är såväl miljömässigt som ekonomiskt och socialt hållbar.

Tack vare våra projekt har skördemarknader börjat arrangeras och försäljningskanalerna har blivit fler. Med detta har följt att antalet livsmedelsproducenter också blivit fler och produktutbudet breddats, säger Claudia. Projekten har fallit mycket väl ut fortsätter hon, där småskaliga lantbruksföretagare har stärkt sina positioner vilket i sin tur har bidragit till att landsbygden hålls levande och öppen.

Var i länet:
Roslagen

Förening/Organisation:
Social Ekonomi i Roslagen

Verksamhetsbeskrivning:
Samordning och projektledning av utvecklingsprojekt på landsbygden

Erhållna stöd:
2 Projektstöd

Småskalig KRAV-godkänd slakt och marknadsföring

Hushållningssällskapet (HS) i Stockholms och Uppsala län har varit projektledare för ett flertal projekt genom åren. De satsar mycket på att hjälpa lantbrukarna att bli landsbygdsföretagare genom att till exempel förädla och sälja sina produkter. Två projekt som HS drivit med hjälp av projektstöd är dels en förstudie av småskalig KRAV-godkänd slakt och förädling, dels en marknadsföringsmessa kallad ekologiskt på Restaurangexpo. I och med att vi har stått för den administrativa delen och rådgivningen så har företagarna kunnat lägga sin kraft på att utveckla verksamheterna förklarar Maria Alarik på HS.

I Projektet slakt och förädling har två företag deltagit; Järinge gård och Åby gård. Bakgrunden till projektet var bland annat att man ville värna om miljön, djurens välfärd och köttets kvalitet. Genom inriktningen på lokalproducerat får man även en tydlig kontroll över hela kedjan från uppfödning till försäljning säger Maria. På Järinge gård är satsningen på ett gårdsslakteri och en gårdsbutik en helt ny gren inom företagets verksamhet, medan det på Åby gård handlar om att bygga ut och modernisera lokalerna

för styckning, chark och butik. Projektet restaurangexpo var en lyckad produktpresentation som genomfördes genom samverkan mellan åtta ekologiska småskaliga livsmedelsproducenter och två kokkar från Skebo Herrgård. Kokkar och inköpare som var den viktigaste målgruppen, var väl representerade där, varför det passade väldigt bra att HS samtidigt lanserade den nya e-handelsplatsen www.ekonav.se säger Maria.

Både Järinge gård och Åby Gård står i begrepp att bygga sina anläggningar och de har också fått förädlingsstöd beviljade från Jordbruksverket. Maria ser flera positiva sidoeffekter av slakteriprojektet, däribland att flera intressenter som till exempel Tavastboda slakteri på Värmdö och Gårdsnära slakt i Södermanland kunnat ta del av redan upprättade kalkyler och ritningar till en lägre kostnad. Vidare ser Maria mycket positivt på utvecklingen av gårdsslakterier och lokalt producerade livsmedel, eftersom intresset är stort från både landsbygdsföretagare, konsumenter och kokkar. Maria avslutar med att säga att ”vi behöver många fler anläggningar i Sverige som står för lokalt koncept och hög kvalitet inom svensk köttproduktion”!

Var i länet:

Stockholms och Uppsala län

Förening/Organisation:

Hushållningssällskapet i Stockholms och Uppsala län

Verksamhetsbeskrivning:

Rådgivning, utbildning och projektledning åt landsbygdsföretagare

Erhållna stöd:

2 Projektstöd, Förädlingsstöd

Skärgårdsbor tar saken i egna händer

De bofasta i Skärgården har under en längre tid uppfattat det som att många projekt har startats för deras skull, där målet har varit att utveckla skärgården med dess invånare och näringsliv. Dock har de tyckt att väldigt få av de startade projekten utgått ifrån deras egna behov och önskemål. När så Hushållnings-sällskapet peppade de luttrade skärgårdsbönderna att starta ett eget projekt utifrån egna önsknings- och idéer, nappade ett gäng kvinnor och startade Kvinno- nätet berättar projektledare Camilla Strandman. De beskriver sig själva som aktiva kombinationsföretagare med basen i Skärgårdsjordbruk. Deras syfte var att förkovra sig genom projektverksamheten samt visa för andra hur man, genom diversifiering, kan överleva som skärgårdsbonde.

I projektet blev med tiden ett trettiotal skärgårdsföretagare involverade, och vi genomförde ett flertal intressanta och lärorika aktiviteter tillsammans säger Camilla. Som exempel nämner hon att de gjort studiebesök på bland annat Ålloppes Ekomat, besökt varandras gårdar för erfarenhetsutbyte, hållit kurser i ekologisk djurproduktion, vallproduktion och utbildat sig i egenkontroll enligt HACCP. Tack vare projektet har vårt nätverk stärkts säger Camilla, och i viss mån har även förutsättningarna för oss som bor och verkar här ute i skärgården förbättrats en aning avslutar hon.

Var i länet:

Stockholms skärgård

Förening/Organisation:

Kvinnonätet

Verksamhetsbeskrivning:

Stärka de kvinnliga jordbruksföretagarna i Stockholms skärgård

Erhållna stöd:

Projektstöd

En återuppväckt kvarn i Vallentuna

Väsby Kvarn, som blivit en viktig symbol för hela Vallentuna, ligger väl synligt på en kulle vid Vallentunasjön. Kvarnen byggdes omkring 1860 och var i bruk fram till 1912. 1959 överlämnades kvarnen som en gåva av ägarinnan på Väsby gård till Vallentunas hembygdsförening berättar föreningen genom Jan Wirstrand. Då kvarnen trots sin ålder är intakt, men dock inte fungerande, har föreningen länge sökt efter möjligheten att restaurera den. Visningar för skolklasser och allmänhet har redan genomförts under ett flertal år och med gott resultat säger Jan, dock ökar ju förståelsen och upplevelseförmågan om resan från ax till limpa kan demonstreras i en fungerande kvarn tillägger han.

Tack vare projektstödet från Länsstyrelsen, tillmötesgående företag och ideella krafter har föreningen nu kunnat påbörja arbetet med att återställa kvarnen i operativt skick. I augusti 2005 gick startskottet och tyngdpunkten i etapp ett bestod i att justera rundbanan som hättan rör sig i samt lagringen av axeln från vingarna till den så kallade hjärtstocken. Efter ett antal månader med en relativt omfattande arbetsinsats kunde de konstatera att resultatet blev lyckat. De pengar de hade till sitt förfogande räckte inte hela vägen fram i mål, men viktiga delar av restaureringsarbetet har i vart fall möjliggjorts säger Jan förnöjt. De återstående reparationserna av bland annat kvarnvingarna planerar man att genomföra så snart som ekonomin medger det.

Var i länet:

Vallentuna kommun

Förening/Organisation:

Vallentuna Hembygdsförening

Verksamhetsbeskrivning:

Arbetar för att bevara och sprida kunskap om bygdens kulturhistoria

Erhållna stöd:

Projektstöd

Restaurering av skärgårdens äldsta fähus

För ett antal år sedan gick Olle Sewerin i tankarna att han skulle flytta på ett gammalt förfallett skjul, vilket tillsammans med det tillhörande båtsmanstorpets disponerades av Blidö Hembygdsförening. Planerna råkade han nämna för Gabriele Prenzlau-Enander på Stockholms läns museum, varpå hon blev eld och lågor då hon insåg att skjulet med största sannolikhet var det sista och äldsta fähuset i Stockholms skärgård. Byggnaden i Oxhalsö var med andra ord en unik stenladugård i miniatyr, endast 16 kvadratmeter stor. Den består av två plan med ett djurstall på bottenvåningen och en knuttimrad hölada ovanpå. Enligt sakkunniga torde fähuset ha uppförts någon gång i slutet på 1700-talet.

Våren 2001 skickade Stockholms läns hembygdsförbund in en ansökan om projektstöd för restaurering av fähuset. Med beviljat stöd samt kompetens och instruktioner från Ebbalunds Byggnads AB, satte medlemmarna i Blidö hembygdsförening igång med

det digra restaureringsarbetet. Totalt har 31 personer varit involverade i projektet. I själva verket kom det mer att handla om en rekonstruktion snarare än en restaurering, då tidens tand hade gått så hårt åt byggnaden att endast en bråkdel av ursprungsmaterialet gick att använda vid återställandet. Olle är mycket tacksam mot alla som bidragit till att möjliggöra denna kulturhistoriska välgärning. Såväl det ekonomiska stödet som det erfarenhetsmässiga från alla inblandade parter, har varit direkt avgörande för att projektet kunnat genomföras och att resultatet blev så lyckat avslutar han.

Var i länet:

Blidö, Norrtälje kommun

Förening/Organisation:

Stockholms läns hembygdsförbund

Verksamhetsbeskrivning:

Värna äldre kunskaper och bevara värdefulla kulturmiljöer

Erhållna stöd:

Projektstöd

Trädgårdsmuseet i Tungelsta

Föreningen Folk och Trädgård i Tungelsta ville uppfylla sin vision om att ta till vara den historia som växthusnäringen skapat under snart ett sekel. Vid sidan av trädgårdsnäringen fanns tvätterverksamheten med torklador som en bisyssla till gamla tiders jordbruk. 2002 flyttade föreningen ett växthus till Tungelsta trädgårdspark, där Haninge kommun upplät mark för uppförandet av trädgårdsmuseet. I växthuset kunde man dock bara förvara föremål som inte var fukt känsliga, varför man behövde komplettera med en uppvärmd byggnad, då helst en torklada, för att arkivera de känsligare museiföremålen. Genom det beviljade projektstödet, liksom generösa privatpersoner och företag och inte minst de många ideella insatserna, kunde föreningen uppföra och iordningställa museet till belåtenhet.

Jan Sandh, som var projektets ledare säger att det var genom projektstödet som föreningens planer gav trovärdighet mot kommunen, och fick den att ställa upp med mark och ett förmånligt lån för vatten- och avloppsanslutning. Sedan var det tack vare det stora lokala engagemanget menar Jan, att ett så lyckat resultat kunde uppnås.

Var i länet:

Tungelsta, Haninge kommun

Förening/Organisation:

Föreningen Folk och Trädgård i Tungelsta

Verksamhetsbeskrivning:

Informera om trädgårdsnäringens historia

Erhållna stöd:

Projektstöd

Länsstyrelsens rapportserie

Utkomna rapporter under 2007

1. Svenska Högarna - marinbiologisk kartläggning och naturvärdesbedömning, *miljö- och planeringsavdelningen*. Finns bara som pdf.
2. Rassa vikar - marinbiologisk kartläggning och naturvärdesbedömning, *miljö- och planeringsavdelningen*. Finns bara som pdf.
3. Från vision till verklighet - om landsbygdsutveckling i Stockholms län 2000-2006, *miljö- och planeringsavdelningen*.

Miljö- och landsbygdsprogrammet för Sverige år 2000 – 2006 avslutades vid årsskiftet och ersätts av Landsbygdsprogram för Sverige år 2007 – 2013. Under föregående programperiod har företagare och föreningar beviljats olika stöd för att starta eller utveckla ny verksamhet på landsbygden. I denna rapport presenteras några goda exempel på investeringar och projekt som utvecklat landsbygden i Stockholms län under den förra programperioden. De stöd som belyses här är de så kallade strukturstöden, det vill säga startstöd, investeringsstöd, projektstöd samt förädlingsstöd.

Liksom i det tidigare programmet har Landsbygdsprogram för Sverige år 2007 - 2013 som övergripande mål att stödja en hållbar ekonomisk, ekologisk och social utveckling av landsbygden i Sverige. Landsbygdsprogrammet innehåller vidgade stödmöjligheter och har en bredare målgrupp. Programmet syftar till att förstärka företagens konkurrenskraft och främja en diversifiering av hela landsbygdens näringsliv. Vår förhoppning är att denna rapport ska bli en inspirationskälla för Stockholms läns landsbygdsbor så att nya intressanta och innovativa projekt och investeringar kommer till stånd inom ramen för det nya Landsbygdsprogrammet.

*Mer information kan du få av Länsstyrelsens
Miljö- och planeringsavdelning, tel: 08- 785 40 00
Rapporten finns också som pdf på vår hemsida
www.ab.lst.se
ISBN 91-7281-246-X*

***Adress**
Länsstyrelsen i Stockholms Län
Hantverkargatan 29
Box 22 067
104 22 Stockholm, Sverige
Tel: 08- 785 40 00 (vxl)
www.ab.lst.se*